Asiantuntijalausunto 24.2.2026

VNS 12/2025 vp Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Hanna Tikka

sivistysjohtaja

Simon kunta

Simon kunta kiittää mahdollisuudesta lausua maaseutupoliittisesta selonteosta. Tässä asiantuntijalausunnossa tarkastellaan maaseutupoliittisen selontekoa sivistyspalveluiden näkökulmasta ja tuodaan esiin Simon kunnan huomiot ja arviot selonteon keskeisistä sisällöistä ja tavoitteista.

Sivistyspalveluiden rooli maaseudun elinvoiman ja asumisen vapauden varmistamisessa

Simon kunnan sivistystoimen näkökulmasta selonteon esittämillä näkökulmilla ja suosituksilla on merkittävä vaikutus maaseutukuntien palvelujen saavutettavuuteen sekä kunnan elinvoiman turvaamiseen. Suomen moninaisuus ja elinvoimaisuus perustuvat siihen, että ihmisillä on todellinen mahdollisuus valita asuinpaikkansa. Tämä valinnanvapaus toteutuu vain, jos asuinalueen peruspalvelut ovat saavutettavissa ja ovat laadukkaita. Ilman toimivia palveluita syrjäseudut kuihtuvat. Koko Suomen turvallisuuden ja huoltovarmuuden vuoksi maaseudun elinvoimaisuus on ensiarvoisen tärkeää. Huoltovarmuutemme nojautuu maaseutuun esimerkiksi energia- ja ruokatuotannon kautta. Maaseudun elinvoimaisuus ja vahvistaminen tulee taata rahoituksella, joka huomioi kuntien erilaisuuden ja mahdollistaa palveluiden saatavuuden ja tätä myötä asumisen maaseudulla.

Sivistyspalvelut eli varhaiskasvatus, perusopetus, toisen asteen koulutus, vapaa-aikapalvelut sekä kirjasto- ja kulttuuripalvelut ovat maaseudun veto- ja pitovoiman, hyvinvoinnin ja pysyvyyden ydin. Sivistyspalveluilla on erittäin tärkeä rooli hyvän elämän laadun kokemisen muodostumisessa. Selonteon mukaan maaseudulla kokemus hyvästä elämästä ja elämänlaadusta on vahvaa ja maaseudulla asuminen kiinnostaa ihmisiä tämän vuoksi. Pienillä kunnilla tulee olla riittävä itsenäinen asema järjestää sivistyspalvelut lähellä asukkaitaan. Valtion tulee huomioida tämä rahoitusratkaisuissaan, jotta yhdenvertaiset kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin mahdollisuudet toteutuvat myös harvaan asutuilla alueilla. Koulujen lakkauttamisen on todettu heikentävän kuntien elinvoimaa merkittävästi ja lisäävän muuttotappiota. Selonteon mukaan tutkimuksissa on havaittu, että väestön väheneminen kiihtyy erityisesti siellä, missä koulupalvelut keskitetään liian kauas. Koulu toimii paikallisena vetovoimatekijänä: perheet harkitsevat tarkoin, voivatko asettua alueelle, jossa lähikoulu ei ole saavutettavissa. Kuntien yhdistyminen ja kaupungistuminen johtaa palveluverkon karsiutumiseen maaseudulta ja toimii kumulatiivisesti vahvistaen muuttoa kuntakeskuksiin ja kaupunkeihin.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuspalveluiden saavutettavuus on keskeinen osa lapsiperheiden arkea. Perheet tuovat lapsiaan varhaiskasvatukseen entistä nuorempina, ja maksuttomuuden laajentuminen lisää palveluiden kysyntää. Maaseudulla varhaiskasvatus ei voi sijaita kaukana, sillä pitkät päivät ja kuljetusmatkat kuormittavat lapsia ja vaikeuttavat perheiden arkea. Varhaiskasvatus tukee paitsi lapsen kasvua ja oppimista myös vanhempien mahdollisuuksia työllistyä ja asettua pysyvästi kuntaan, mikä tekee siitä tärkeän osan maaseudun elinvoimaa ja vetovoimaa. Simon kunnassa tuetaan lapsiperheitä mm. vauvarahalla ja kotihoidontuen kuntalisällä.

Perusopetus

Perusopetus on yksi kuntien tärkeimmistä palveluista. Simon kunnassa on kaksi koulua: Simon koulu (1-9 lk) ja Maksniemen koulu (1-6 lk). Syyslukukauden 2026 alusta Maksniemen koulu siirtyy hallinnollisesti Simon koulun alaisuuteen. Maksniemen koulun 60 oppilaan yksikkö on haluttu säilyttää, sillä koululla on vaikutusta alueen veto- ja pitovoimaan. Koulut toimivat myös kyläyhteisöjen keskuksina, ja sen säilyminen vaikuttaa ratkaisevasti maaseutualueiden elinvoimaan ja tulevaisuuteen. Lähellä sijaitseva koulu mahdollistaa myös osallistumisen harrastustoimintaan ilman pitkiä matkoja, mikä on erityisen tärkeää harvaan asutuilla alueilla. Tästä valtion tukema Suomen harrastamisen malli on hyvä esimerkki. Simon molemmissa kouluissa toteutetaan Suomen harrastamisen mallin kerhoja. Harrastusmatkojen ei tule muodostua kohtuuttoman pitkiksi, sillä ne heikentävät lasten hyvinvointia ja vähentävät perheiden mahdollisuuksia tasapainoiseen arkeen. Toivottavaa olisi, että rahoitus, joilla tuetaan lasten ja nuorten hyvinvointia ja oppimista kuten esimerkiksi Suomen harrastamisen malli sekä erityisavustus varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin olisi pysyvää, eikä toimintaa rahoitettaisi lukuisilla eri hankkeilla. Ns. hankehumppa on pienille kunnille erittäin työllistävä, mutta pakollinen, jotta palvelut saadaan laadukkaasti toteutettua.

Simon kunnassa on panostettu perusopetukseen. Kunnassa on hyvät oppimisen tuen resurssit sekä ammattitaitoinen henkilökunta kouluissa. Simon kuntakeskukseen on myös juuri valmistunut ja vuoden alusta käyttöön otettu uusi Simon koulu ja lukio. Koulu on 1.-9. luokkien yhtenäiskoulu, jonka yhteydessä toimii lukio. Suunnitelmissa on, että myös esikoululaiset siirtyvät syksyllä 2026 päiväkodista koululle. Panostamalla perusopetukseen on haluttu tukea lasten ja nuorten oppimista, kasvua ja hyvinvointia. Pienikin investointituki kunnille olisi ensiarvoisen tärkeää, jotta turvalliset toimintaympäristöt saadaan toteutettua.

Toisen asteen opinnot

Lukiot ovat maaseudulla keskeinen osa koulutusjärjestelmää ja tärkeä vetovoimatekijä nuorille ja perheille. Simon kunnassa lukiokoulutus muodostaa perusopetuksen kanssa tiiviin kokonaisuuden. Kuntamme aineenopettajat opettavat sekä perusopetuksessa että lukiossa ja suuri osa heistä kulkee Simossa töissä Oulun alueelta. Opettajien täysi opetusvelvollisuus ja kelpoisen henkilöstön saatavuus perustuvat siihen, että molemmat koulutusasteet toimivat rinnakkain. Jos lukio poistettaisiin paikkakunnalta, moni opettaja jäisi ilman riittäviä opetustunteja, mikä johtaisi ns. opettajien työn osa-aikaistumiseen ja vaikeuttaisi pätevien opettajien saatavuutta. Pelkona on, että

kelpoisia opettajia ei saataisi enää rekrytoitua kuntaamme. Tämä vaarantaisi perusopetuksen laadun ja yhdenvertaisuuden. Simon kunnassa on panostettu lukion vetovoimaisuuteen mm. tarjoamalla ilmainen ajokortti lukion opiskelijoille. Sivistystoimessa on myös juuri perustettu kehittämistyöryhmä lukion vetovoimaisuuden vahvistamiseksi.

Laajennettu oppivelvollisuus velvoittaa nuoria suorittamaan toisen asteen tutkinnon, eikä alaikäisten nuorten tule olla pakotettuja muuttamaan kotipaikkakunnaltaan opiskelujen vuoksi. Maaseudun kunnissa on siksi turvattava vähintään lukio-opetus lähipalveluna. Vaikka etäyhteydet voivat monipuolistaa opintotarjontaa, ne eivät korvaa kouluyhteisön merkitystä nuorten hyvinvoinnille, ryhmäkuulumiselle ja arjen tuelle. Fyysinen oppilaitosyhteisö on nuorten kasvun ja kehityksen kannalta korvaamaton ja tukee nuorten hyvinvointia.

Toisen asteen opinnoista on myös tärkeää taata nuorille mahdollisuus kotipaikkakunnalla opiskella ja valmistua ammattiin. Ensimmäinen ammattitutkinto on tärkeää. Rahoituksessa tulisi huomioida ammattiopistojen toiminnan mahdollistaminen myös syrjäseuduille. Nuorten työpajatoimintaa tulee kehittää nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Kirjasto- ja kulttuuripalvelut

Selonteon mukaan kirjasto- ja kulttuuripalvelut ovat maaseudun keskeinen vetovoima- ja pitovoimatekijä, jotka vaikuttavat syvästi ihmisten kuulumisen kokemukseen ja kiinnittymiseen kotipaikkaansa. Myös Simon kunnassa kirjasto- ja kulttuuripalveluilla on merkittävä rooli yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. Kirjasto tukee toiminnallaan, palveluillaan ja kokoelmillaan lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa. Kirjasto tarjoaa matalankynnyksen kulttuuritapahtumia, kohtaamispaikan sekä yhteisöllistä toimintaa. Simon pääkirjasto toimii ajanmukaisissa, esteettömissä ja viihtyisissä tiloissa virastotalolla. Ylikärppään kirjastopalvelut ostetaan Ranuan kirjastoautolta. Maksniemen ja Simon kouluille jalkaudutaan kerran kuussa pop up -kirjaston muodossa. Kirjasto tekee yhteistyötä myös varhaiskasvatuksen ja vapaa-aikatoimen sekä kunnan ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kirjasto tekee demokratiatyötä jalkautuen ihmisten pariin mm. palvelutaloille järjestäen lukutuokioita vanhuksille. Kirjaston kotipalvelua tarjotaan sellaisille asiakkaille, jotka ovat sairauden tai vamman vuoksi estyneet käyttämästä kirjastoa. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut ovat myös Simon kunnassa se paikka, jossa ihmiset kokevat yhteisöllisyyttä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Vapaa-aikapalvelut ja hyvinvoinnin tukeminen

Kunnan lakisääteinen tehtävä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja turvallisuutta. Tämä tarkoittaa yhteisöllisyyden, osallisuuden ja sopivan kokoisten arkiyhteisöjen turvaamista. Simon kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteet ovat liikunnan ja terveellisten elintapojen vahvistaminen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen sekä järjestöyhteistyön kehittäminen. Hyvinvointisuunnitelmassa korostetaan liikuntamahdollisuuksien lisäämistä eri ikäryhmille, terveellisten elintapojen edistämistä sekä monialaista yhteistyötä mm. järjestöjen ja kyläyhdistysten kanssa. Simon kunta on suhteellisen laaja-alainen kunta eikä julkinen liikenne toimi kunnan itärajalle. Tärkeää on turvata hyvinvointia tukevat palvelut myös syrjäseudulle, sillä erityisesti ikäihmisillä on usein vaikeuksia saavuttaa kuntakeskuksen palveluita. Tämän päämäärän saavuttamiseksi järjestetään erilaisia tapahtumia ja tarjotaan monipuolisia vapaa-

ajanviettomahdollisuuksia, jotka innostavat ja kannustavat ihmisiä liikkumaan. Perheiden liikkuminen lisää lasten aktiivisuutta, ja kylätoiminnan yhteyteen kehitettävät liikuntapalvelut vahvistavat yhteisöllisyyttä.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että koulu, opiskelupaikka, harrastukset ja kokoontumispaikat sijaitsevat lähellä, ja että lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus kohdata turvallisia aikuisia ja kuulua osaksi yhteisöä. Etäyhteydet eivät yksin riitä korvaamaan fyysistä, kasvotusten toteutuvaa yhteisöä. Nuorisotyöllä tuetaan lasten vapaa-ajan viettoa ja etsivänuorisotyöllä tuetaan nuorten hyvinvointia, koulunkäyntiä ja ehkäistään syrjäytymistä. Etsivänuorisotyöntekijän hankerahoitus on kunnallemme tärkeä ja saimme etsivänuorisotyöntekijän toimen vakinaistettua vuoden alusta. Nuorisotyössä järjestetään nuorille yökahviloita kahdella suurimmalla kylällä.

Nuorten kokemus vaikutusmahdollisuuksista on heikentynyt tulevaisuus- ja nuorisobarometrien mukaan. Siksi nuorten osallisuutta tulee vahvistaa kouluissa, nuorisotyössä ja paikallisessa päätöksenteossa. Nuorisovaltuustojen toiminta, nuorten osallistaminen sekä monipuoliset harrastusmahdollisuudet tukevat nuorten hyvinvointia ja tulevaisuususkoa. On tärkeää kuulla nuoria ja osallistaa nuoret harrastustoiminnan suunnitteluun. Harrastusmahdollisuuden tulee taata lähellä nuoren asuinpaikkaa, sillä liian suuret välimatkat voivat estää nuorten oallistumista harrastuksiin. Toisen asteen oppilaitoksen tulee myös sijaita nuoren kotipaikkakunnalla.

Hyvinvointia tulee myös toimiva vapaa sivistystyö. Kuntien yhteinen Kivalo-opisto tarjoaa kansalaisopiston kursseja myös syrjäseudulle eri ikäryhmille. Tämän toiminnan jatkuminen on ensiarvoisen tärkeää.

Maaseudun elinvoiman vahvistaminen ja rahoitus

Maaseudun elinvoima vahvistuu, kun lähipalvelut turvataan, yhteisöllisyys säilyy ja kunnan palveluverkko toimii. Selonteon mukaan väestöennuste ei ole kohtalo, vaan työkalu, jonka avulla voidaan suunnitella tulevaisuuden toimintaa. Uudet koulut, toimivat palvelut ja vahva paikallisyhteisö lisäävät maaseutualueiden houkuttelevuutta myös paluu- ja maassa muuttaville asukkaille. Selonteon mukaan elinvoimaa voidaan vahvistaa rakennusten uusiokäytöllä, digipalveluiden kehittämisellä, kylä- ja järjestötoiminnan tukemisella sekä yhteistyöllä oppilaitosten kanssa. Nämä toimintamallit ovat myös Simon kunnassa käytössä mm. vanhan tyhjentyneen koulun ruokasaliin on suunnitteilla iso kuntosali. Valtion peruspalvelujen rahoitusjärjestelmässä on tunnistettava pienten kuntien erityinen rooli asumisvapauden, palveluiden tuottamisen, huoltovarmuuden, energiaomavaraisuuden ja koko Suomen alueellisen tasapainon ylläpitämisessä. Maaseutu on Suomelle korvaamaton voimavara, ja sen elinvoima syntyy lähellä olevista peruspalveluista, vahvasta yhteisöllisyydestä ja kulttuurin moninaisuudesta.